



Evrende küçük bir zerrenin algı kaygısı

Süleyman KARAN

Camla birlikte keşfetmiş sanatçıyla materyal arasındaki etkileşimi... Materyale saygı duyup, birlikte formları aramayı... Ardından büyük bir hesaplaşmaya girmiş, algı kaygısıyla, 'Bu Yalan Kimin' demiş... Cevap gelmemiş! Şimdi evrende küçük bir zerre olarak huzuru yakalamış 'Meditasyon Yaşantıları'nda... Emire Konuk, kaygılardan arınmış mı gerçekten? Dört heykelin ardından aynalara bir bakın, siz karar verin!



Bilgi Ağacı'ndan elmayı çaldığımız günden beri içimizde bir kaygı var. Cennetten kovulmamızın hikâyesi bu zaten... O günden beri evreni, zamanı ve mekânı algılamak için çabalayıp duruyoruz. Binlerce simge, kavram, değer üretmiş bunun için. Din, bilim, sanat hep bunun için... Sonuç, hâlâ aynı kaygı... Üstüne üstlük yanılma korkusu... Kimimiz sezgiyle, kimimiz kavramlarla hâlâ gerçeğin peşinde, çoktan görelî kabul ettiğimiz halde! Emire Konuk (Közberi) da bu serüveni sanat üzerinde yaşamış, yaşamış diyoruz, çünkü kabullenip, huzuru bulmayı tercih etmiş. Evrende küçük bir zerrenin huzuru içinde, o küçük zerrenin farklı algılamalarının peşinde hâlâ... Camlarla başlayan ve akışkan, formunu kendini belirleyen plastik sanat çalışmalarında, ikinci adımı 'Bu Yalan Kimin' ile bu meseleyle hesaplaşmış olmuş. Hesap kapanmamış! Baştan beri ruhunun bir köşesindeki duygu, okuduğu bir yazıyla çıkmış ortaya... 'Meditasyon Yaşan-

tları', evrensel bir kabulleniş. Bir kişisel enstalasyonla ortaya döküyor bu kabullenişini... Evren içindeki kabul edilmiş küçük uzamı, yani zerreyi... Ama dört heykelden sonra aynalarda zerrenin pek çok hali çıkıyor karşınıza... Kabulleniş mi gerçekten? Yoksa soruları izleyene mi bırakıyor bir kez daha? İster kabullenin, ister kabullenmeyin!

Eğitimi heykel ve tiyatro üzerine yapmışsın... Ama ilk sanatsal çalışmaların sinema üzerine...

İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi ve Paris Ecole Des Beaux Arts'da heykel, Sorbonne'da ise tiyatro eğitimi aldım. Fransız televizyonunda film yönetmenliği stajı ve asistanlığından sonra Fransa ve İngiltere'de pek çok belgesel ve deneysel filmler çektim. Daha sonra Türkiye'de uzun yıllar tanıtım, reklam ve belgesel film yönetmenliği ve prodüktörlüğü yaptım. O dönem, tabii ki 68 Kuşağı'nın etkilerinin en derin yaşadığı dönemdi. Her

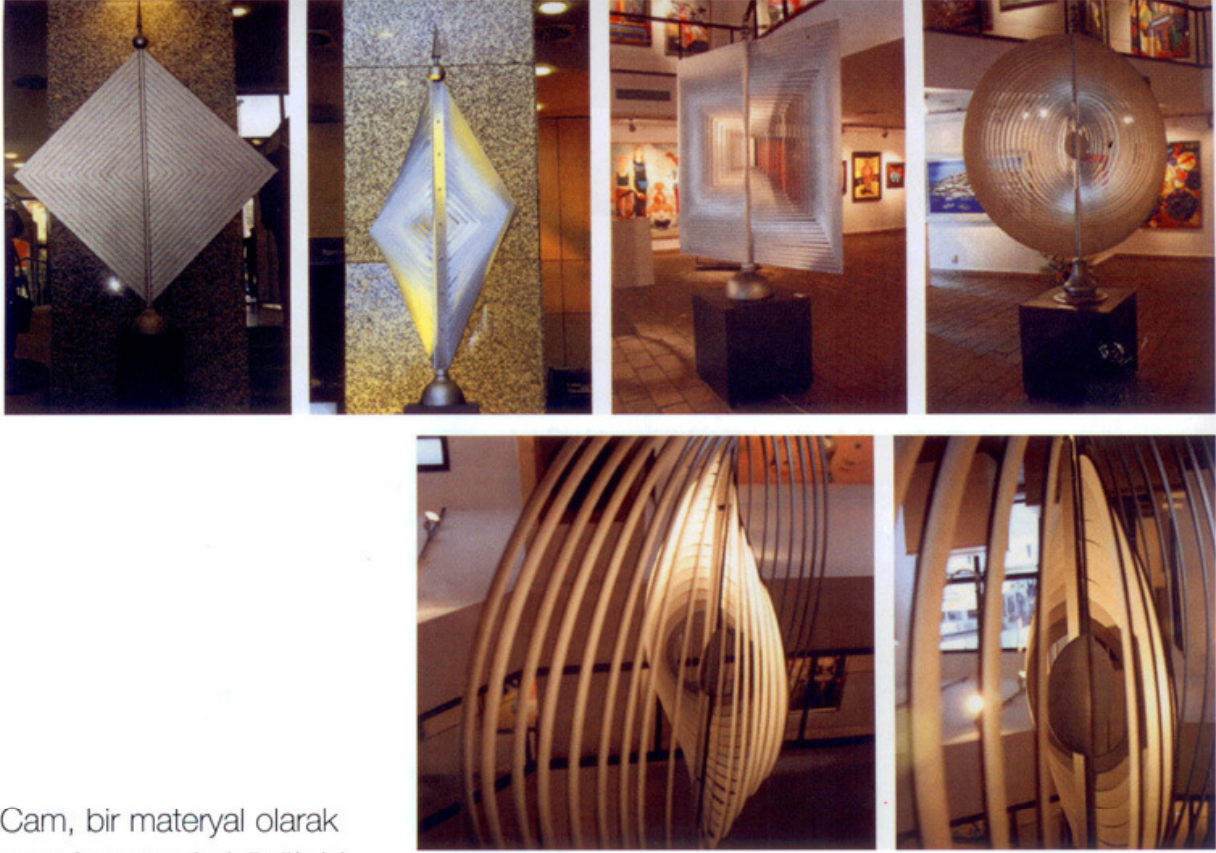
türlü sanatsal aktivite için bir heyecan vardı içimizde...

Çiniler üzerine bir belgesel çektimdi söz gelimi. O dönemde sinemalarda filmlerin gösterimi öncesinde belgeseller gösterilirdi. Genellikle bankaların finanse ettiği filmlerdi... Pek çok belgesel film çalışmam oldu. Çekimleri yapıyor, sonra Türkiye'ye gelip satıyor, yeniden yurtdışına gidiyordum. Daha sonra Türkiye'ye döndüm. Uzun yıllar tanıtım, reklam ve belgesel film yönetmenliği ve prodüktörlüğü yaptım.

Heykele başlamanın camın büyük önemi var... Camdan çok şey öğrendiğini söylüyorsun... Neler öğretti?

Cam, bir materyal olarak sanat hayatımda büyük bir etki yarattı. Akışkan, kendi formunu oluşturan, sanatçının form vermesine izin veren, ama son sözü kendisi söyleyen bir materyal... Paşabahçe ürünleri için yeni formlar ve teknikler geliştirdim. Fonksiyonel tasarımlar yaratmamda önemli bir deneyimdi bu süreç. Sonra cam heykeller üretmek için kendi





"Cam, bir materyal olarak sanat hayatımda büyük bir etki yarattı. Akışkan, kendi formunu oluşturan, sanatçının form vermesine izin veren, ama son sözü kendisi söyleyen bir materyal... Cam sayesinde plastik sanatlarda en önemli meseleyi çözdüm... Sanatçıyla materyal arasındaki etkileşimi... Salt cama değil, yaratım sürecinde ilişkiye geçtiğim her türlü materyale aynı şekilde yaklaşmam gerektiğini kavradım."

atölyemi kurdum. Altı yıl boyunca ustalarım öğretmenim oldu. Camın ruhunu kavradım bu süreçte... Aslında plastik sanatlarda en önemli meseleyi çözdüm... Sanatçıyla materyal arasındaki etkileşimi... Salt cama değil, yaratım sürecinde ilişkiye geçtiğim her türlü materyale aynı şekilde yaklaşmam gerektiğini kavradım. Ben materyali dönüştürür, ona biçim veririrken, o da bana biçim veriyor, işte bunu kavradım.

Sonuçta camla ilişkiden nasıl bir yaratım çıktı ortaya?..

Üç boyutlu yapıtların yaşamımda kişisel bir ifade aracı olarak güçlenmesi çok çabuk olmadı. Öğrenim yıllarımdan sonra bu alanda yoğun çalışmam Paşabahçe cam fabrikalarında sıcak fırında ve soğuk kesme atölyelerindeki çalışmalarım başladı. Daha sonra kendi atölyemde altı yıl boyunca yalnızca cam üzerinde çalıştım. Bu çalışmalarımı İstanbul'da PG Art Galerisi'nde, Ankara'da Takiantika Sanat Galerisi'nde sergiledim. Bu formlara şimdi yeniden bakınca, bir kabuğunu kırma devresi geçirdiğimi görüyorum. Bazı yapıtlarda kurşunun sınırsız sardığı cam veya kristal bütün akıcılığıyla kendini sınırlayan metalden taşıyor, diğer işlerimde bu akışın tadına varırcasına camın özgür hareketini izliyorum, ortaya çıkarıyorum.

'Bu Yalan Kimin' fikri nasıl ortaya çıktı? Yalanı fark etmek bile yeterince zorlu değil mi? Burada hâlâ bir başkaldırın var?

Bu çalışmalarından sonra değişik malzemelerle ve hareketle ilgilenmeye başladım. Yaptığım işler dünya karşısındaki duruşumun yoğun anlatımı oldular. Anlamın getirdiği malzemeyi kullanmaya zorlandım. Varoluşumuzun geçiciliği ve hafifliği, şaşırıcılığı, gerçeğin kayganlığı, hatta yokluğu, her birimizin kendi gerçeğimizi, evrenimizi yeniden kurmaya, var etmeye zorunlu olmamız ve bunu çevremizdekilerle paylaşmanın neredeyse imkânsız oluşunun acısı çaresizliği... Yani 'Yalan Dünya'!.. İyi de bu yalan kimin? Metafizik ve sosyal ilişkiler anlamında 'gerçek' yok mu ya da algılarımız, yetilerimiz mi ona ulaşmamıza engel. 'Bu Yalan Kimin' sergisinin temel fikri buydu.

En çarpıcı çalışmalarından biri kanatlı bir sütun... İnsanlığın birikmiş tüm değerlerini sorgulamak ister gibi...

Sembollerin anlamlarını kaybetmiş olmalarını, değerlerin yok oluşunu, kavramların içlerinin boşalmışlığını, dört metre yüksekliğinde kanatlı şişme bir sütunla anlatmak istedim 'Bu Yalan Kimin' sergisindeki bir eserimde... Sütun, medeniyetler boyunca saraylara, senatolara, parlamentolara, mabetlere dayanak olmuş, onları taşımış bir



elemen, yerleşik kültürün, yere basmanın, gücün en önemli sembollerinden biri... Kanat ise kutsal, ruhani değerleri, uçmayı sembolize eden bir form... Bu ikisinin birleştiği tasarım şişme bir balondan yapılmış; artık sütun mermerden değil, kanat ise uçamaz. Bu iki gücün birleştiği kültürlerin kişi üzerinde kurduğu baskıyı düşünürsek, günümüzde değerlerin yıkılışını yalanların yıkılışı olarak yaşar, hatta bunun keyfini bile sürebiliriz.

Değerler sisteminden kurtulmak, mümkün müdür sence?

Değerlerin olmadığı bir dünyada olaylar bize bastırsa da, acı çekmekten de değerlerin baskısından kurtulma hafifliğini seçmek de mümkün olabiliyor. Aile, iş ve sanat yaşantımdan deneyimlenen bu yo-

ğun duyguları kederli ve bunalımlı bir anlamla değil, neşe ve hafiflikle ele almıyorum. Bu işlerimde beni şaşırtan, değerlerden böylesine yoksun olarak algıladığım bu dünyada çılgınca üretirken, bir mükemmellik arayışı içinde olmam. Bu da belki boş balon sütunun görkemli mermer haline, uçamayan kanadın uçmasına duyduğum özlem; hiçlik içinde mükemmeli aramaktan vazgeçmeyen yanım.

Aynalar, belki de sürekli değişimi, algının değişkenliğini en iyi yansıtan nesnelere... Bu yüzden mi aynalar eserlerinde özel bir yere sahip?..

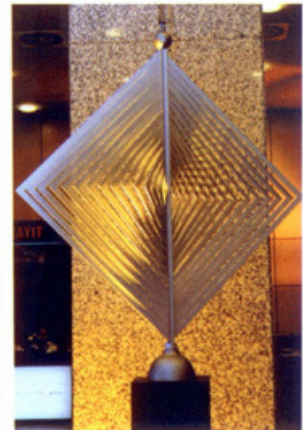
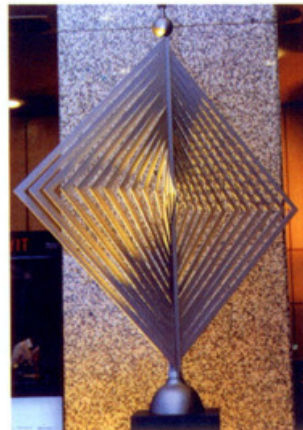
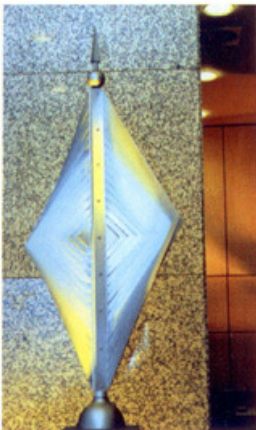
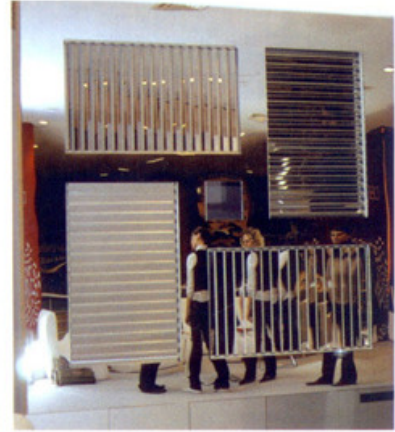
Ben, galiba hep sürekli olana özlemimle, bu değişip duran dünyayla hesaplaşıyorum. Dümdüz, bomboş bir ayna yüzeyin ufak bir kımıldayışla bambaşka bir görünümde renk ve ışığa boğulurması, sonra yine, yine, hep değişebilmesi, her kımıldanışta!..

Ve kabulleniş!.. Bu yalanın varlığını sorgulamaktan da zorlu olsa gerek... Kabullenmek, ya teslim olmak ya da olgunlaşmak... 'Meditasyon Yaşantıları', hangisine denk düşer?

20 yaşında Paris'de okurken, büyükannemin ölüm haberini aldım. Ben giderken kanserdi ve hastanedeydi. Bir ay boyu her gece rüyamda onun kucağımda

mezarına taşıdım. Bu noktada sevdiğimize destek olmakla kendimizi geliştirmek ikilemini yaşadım. 1964 yılında o yaşta yaptığım seçimim tahliye kayıgımı batıracak elleri kesmekti. Hocam Hadi Baran'ın öğüdüydü bu. Ama bu ölüm ve büyükannemin son günlerinde yarında olamayıp, acısını paylaşamayıp, bana bu öğüdü sorgulattı. Çok da bilinçli olmaksızın ben, kişisel başarımın önüne sevdiğilerimi koydum. Şöhretle, sosyal başarıyla hiç derdim olmadı. Kişisel olgunlaşma ve sevdiğilerim önce geldi benim için. İnsan kendini seçmeden, kendiyile, değerleriyle hesaplaşmadan, sevdiğilerine yaşamında gereken değeri vermeden, yalnızca bir seçimle bir yere varamaz. Bugün ben neysem oyum ve böyle olmanın sonsuz huzurunu yaşıyorum. Bence tek kişilik mutluluk olamaz, verdikçe çoğalırız, kurtuluşumuzun tek başına olmayacağına inanıyorum. En azından seçtiğimiz kimselere dayanarak ve onlara dayanak olarak iyi bir dünya kurabiliriz. Bu inançla çoğu zaman kişisel sosyal başarılarımdan vazgeçmeyi bildim.

Şu anda amacına inandığım Davranış Bilimleri Enstitüsü'nün yönetimini ve kendi yolumu birlikte sürdürüyorum. Son geldiğim yerdeki yapıtlarımı 'Meditasyon Yaşantıları' adı altında topladım.





"Varoluşumuzun geçiciliği, şaşkınlığı, gerçeğin kayganlığı, hatta yokluğu, herbirimizin kendi gerçeğimizi, evrenimizi yeniden kurmaya zorunlu olmamız ve bunu çevremizdekilerle paylaşmanın neredeyse imkânsız oluşunun acısı, çaresizliği... Yani 'Yalan Dünya'!.. İyi de bu yalan kimin? Metafizik ve sosyal ilişkiler anlamında 'gerçek' yok mu ya da algılarımız, yetlerimiz mi ona ulaşmamıza engel. 'Bu Yalan Kimin' sergisinin temel fikri buydu."



'Meditasyon Yaşantıları'; evrenle, zaman ve mekânla barışma, onun içinde yok olma, yani bir tür huzuru bulmak sanıyorum... Hani 'evrende küçük bir zerre olmanın' huzuru...

Bir yazı okudum; "Evrende, içinde hiçbir galaksi, yıldız, hatta karanlık madde bile bulunmayan dev bir boşluk bulundu" diye başlıyordu. İçimde garip bir huzur duydum. Hiçliğin verdiği huzurdu bu. Artık ne zaman kendimi günlük çekişmeler, öfkeler, güvensizlikler, korkular, arzular içinde bulsam, bu yazı geliyor aklıma veya ben, bu düşüncüyü çağırıyorum. Hiçlik! Bu duygunun yanı sıra çevremde varolan her şeyi bir başka algılıyorum. Bu imaj, benim meditasyon mantramı oldu. Duru bir huzuru içimde korumak ve bunu işime, günün her anına, yaşamın bütün-

ne yayabilmek... Artık öfkelenmiyorum, ama bu korkmadığım anlamına gelmiyor. Yalnızca kendi duygularıma da o uzak boşluktan bakıp, şaşırtıcı söylemek istiyorum. Bu duygu, bu boşluk içinde, hiçlikte bu dünyanın ve duyguların varoluşuna duyduğum şaşkınlık tabii yaptığım işlere de yansıyor.

'Meditasyon Yaşantıları'nda semanın, raksın akışındaki dört yaşantının anlatımı dört heykel 'Meditasyon Yaşantıları'ndan: 'Bekleyiş', 'İlk Adım', 'Genişleme', 'Odaklanma'... Evrenin, zamanın ve mekânın içinde erimek... Sonra aynalar geliyor... Kendinizi her an farklı algıladığınız bir enstalasyon ortaya koymak istedim. Önce evren içindeki çok küçük varoluşunuz, ardından o küçük varoluştaki bambaşka varoluşlar...



Zorlu bir sorgulama süreci... Felsefi, etik, aynı zamanda psikolojik... Tek başına bunca sorunun altından kalkabiliyor musun?

Şanslı biriyim... Çok yakın felsefeci dostlarım var. Özellikle Erol Coşkuner ile felsefe ve sanat analizi üzerine sohbetlerimiz oluyor. Eşim Emre Konuk psikolog... Bunun yanı sıra Davranış Bilimleri Enstitüsü'nde çalışıyor olmam da insan psikolojisi üzerine bilgi ve deneyimlerime büyük katkı sağlıyor. Yani bir sanatçı olarak verimli bir çevreye sahibim. Hem felsefi hem de psikolojik eleştiriler ve bilgilendirmeler, yaptıklarımda ufuk açıcı sonuçlar veriyor.

Ya sezgilerimizle ya da kavramlar ve değerlerle anlamlandırmaya çalışıyoruz dünyayı... Ya da her ikisiyle, bazen biri, bazen diğeri öne çıkıyor... Senin durumun nedir?

Sanat akımlarında iki temel eğilim var. Biri zihinsel olan, kavramlar ve değerler üzerine ilerleyen idealist akım... Diğeri ise sezgisel akım... İkisinden de bir şeyler almak, sentezini yaparak bir yerlere varmaya çalışıyorum. Ya da ikisinin tam ortasında duruyorum. Bazen biraz o yana, bazen diğeri yana kaymalarım da oluyordur.

Algı kaybı, sanatının ana eksenini almış... Gerçi şimdi kabullenmişsin, ama sanki kaygı hâlâ devam ediyor... Bir gün insanoğulu, bu kaygısından kurtulur mu?

Biz, yabancı bir dünyadayız. Kendimi-



zi bu dünyaya uyarlamaya çalışıyoruz. Olanları da anlamıyoruz aslında. Kimimiz, sezgisel olarak yaklaşıyor, sonra anlamlandırmaya çalışıyor. Kimimiz, zihinsel olarak anlamlandırmayı deniyor. Psikolojik süreçlerle ilgili bir durum... Diller ortaya çıkmadan önce semboller vardı. Yaşanılan dünyayı soyutlamaya yönelik bir çabası olmuş hep insanın. Yüzyıllar sonra sanatçılar, bu soyutlamayı yeniden Afrika sanatında keşfetti. Picasso ve Matisse söz gelimi... Ama sonuçta bu çaba hâlâ sürüyor. Algılama ekseninde kaygılar, insan varolduğu sürece devam edecek sanırım.

"Hiçlik! Bu duygunun yanı sıra, çevremde var olan her şeyi bir başka algılıyorum. Duru bir huzuru içimde korumak ve bunu işime, günün her anına, yaşamın bütününe yayabilmek... Artık öfkelenmiyorum, ama bu korkmadığım anlamına gelmiyor. Yalnızca kendi duygularıma da o uzak boşluktan bakıp, şaşıttığımı söylemek istiyorum. Bu duygu, bu boşluk içinde, hiçlikte bu dünyanın ve duyguların var oluşuna duyduğum şaşkınlık tabii yaptığım işlere de yansıyor."